

АРХІВ   ПРО "УМ"   РЕКЛАМА В "УМ"

ПЕРЕДПЛАТА НА "УМ"

Україна молода

ЗНАЙТИ

ГОЛОВНА	НОВИНИ	ПОЛІТИКА	ЕКОНОМІКА
СУСПІЛЬСТВО	ІСТОРІЯ	ЗДОРОВ'Я	
КУЛЬТУРА	СПОРТ	КАЛЕЙДОСКОП	
ПОЛІТІНФОРМАЦІЯ	ІНФОРУМ	РЕГІОНИ	
СКАНДАЛИ	СВІТ БЕЗ ПОЛІТИКИ		
ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА	ПОСТАТІ		
ІНШІ РОЗДІЛИ			

> [Свято](#) > «Морозе, Морозе, йди до нас куті їсти!..»

«МОРОЗЕ, МОРОЗЕ, ЙДИ ДО НАС КУТІ ЇСТИ!..»

06.01.2006

Витинанки-ангели.

**Вечір
напередодні
Різдва у
різних краях
України
зветься по-
різному:
Святвечір,
Канун, Вілія,
Багата кутя.
Свято це**

сімейне: весь рід має зібратися за святковим

столом цього вечора, щоб протягом наступного року всі трималися вкупі й жили дружно. В Україні християнські традиції різдвяного святкування тісно переплетені з прадавніми аграрними звичаями й обрядами. На святковий період виносили з хати все, що нагадувало про повсякденну роботу (кросна, прядки й інший господарський реманент), адже працювати протягом усіх святків (від 25 грудня до 6 січня за старим стилем) вважалося гріхом. Оселю старанно чепурили, прибирали найкращими рушниками, вікна прикрашали витинанками з мережаного паперу, перед іконами чіпляли фігурки голубів, до стелі підвішували павуків — виплетені з житньої соломи геометричні конструкції. За народними переказами, павук обснував світ, а також спас святе сімейство, заснувавши вхід до печери, де від переслідування царя Ірода переховувалася Діва Марія з немовлям Ісусом.

І смачна кутя вдасться

Протягом 6 січня намагалися дотримуватися строгого посту — нічого не їли, аж допоки не зійде на небі перша зірка, яка сповіщала про велике чудо — народження Божого Сина. На Святвечір обов'язково готували кутю — обрядову страву з цілих злакових зерен. В Україні найчастіше готують кутю з пшеничних зерен, які перед приготуванням намочують, товчуть у ступі, заправляють медом, маком, горіхами й родзинками. На Поліссі пісню кутю з ячменю заправляють олією. Кутю годилося готувати у новому горщику. Витягнувши кутю з печі, хазяйка дивилася на кришку: якщо вона мокра, то буде урожай на зернові, якщо удасться кутя та ще й має гарний вершок — це віщувало багатий врожай і статки в родині. Вершок знімали й віддавали курям, щоб вони гарно неслися.

Горщик несла на покуть хазяйка або найменше в родині дитя, вдягнувши рукавиці, в які перед тим клали гроші, щоб вони водилися в сім'ї протягом року. Нести кутю голими руками суворо заборонялося — весь рік

будеш у нестатках, «голим». На покуті розстеляли сінце або обжинковий вінок, на який ставили горщик із кутею, зверху накривали його книшем або крайчиком хліба з дрібкою солі, поруч ще становили глечик із узваром, примовляючи «Несу кутю на покутю, з покуті — на стіл, щоб був у нас і хліба, і сіна великий стіг!» (Народицький р-н Житомирської обл.). Під образами хазяїн встановлював Дідуха — житній або пшеничний сніп, який останнім зібрали на полі й зерном із якого будуть починати нову сівбу. На Холмщині й Підляшші його називали ще Дідом або Колядою, а на Волині складали його з колосків усіх зернових (жита, пшениці, ячменю, вівса), підперізували червоним поясом. Сама назва снопа вказує на його зв'язок із культом предків і прадавніми аграрними ритуалами. Поки кутю несли на покуть, діти залазили під стіл і квохтали, щоб було багато курей, мекали, бекали, мукали й хрюкали, щоб велися кози, вівці, корови й свині. Якщо сім'я мала пасіку або борті, то малеча «дзискала», наслідуючи гудіння бджіл, а хазяїн трусив рушника-божника, який прикрашав образи, «щоб рій сідав».

Почастуймо цілий світ

Святковий стіл притрушували сінцем і покривали святковою скатертиною, під яку на чотири різки столу клали зубчики часнику як оберіг від усього лихого, адже цієї ночі, мовляв, гуляє зла сила. Проти її витівок господар засікав сокирою пороги господарських приміщень, примовляючи: «Щезни, згинь, пропади, сило нечистая!». На стіл ставили сім, дев'ять або дванадцять пісних страв: вареники з грушами, пироги із різноманітними начинками, борщ з грибами, гречану кашу з конопляним молоком, варений горох і квасолу, голубці з пшоном, рибу й вівсяний кисіль. Різноманітний і багатий стіл покликаний був гарантувати добробут сім'ї протягом наступного року. Прочитавши молитви, батько першу ложку куті підкидав під стелю, щоб ріс довгий льон. Взявши в окрему миску куті, прихопивши із собою батога, хазяїн виходив на поріг і трічі голосно промовляв: «Морозе, Морозе, йди до нас куті їсти! А як не прийдеш, то і в петрівку не приходь, бо будемо тебе

батогоми бити!». На Гуцульщині на святкову вечерю запрошували також буйний вітер і чорну бурк [^]ка, ведмедя й іншу звірину й стихії. Вірили, що цього вечора можна почути і зрозуміти, що говорять дикі звірі й свійська худоба, а також помітити, як небеса на мить розкриваються і вода перетворюється на вино. У свідомості наших пращурів цього вечора межа між «цим» світом людей і «тим» світом зникає, а пращури приходять на святкову вечерю. Гуцули перш ніж сідати за стіл, дмухали на лави, щоб «душечку не присісти». Предкам залишали святкову вечерю із запаленою свічкою на столі на всю ніч.

У деяких селах київського й житомирського Полісся досьгодні зберігається старовинний звичай, коли батько ховається за мискою з пирогами й питає дітей: «Чи бачите ви мене?» На що всі дружно відповідають: «Ні, тату, не бачимо!» «Ну, дай Боже, щоб і на той рік не бачили!» — відповідає він. З мискою куті й різдвяним хлібом обходить хазяїн всю свою господу, частує худобу. З хати його запитують: «Хто ходить?» «Бог!» «А що носить?» «Пирог!» «Дай же, Боже, й на той рік діждати й Кутю гарно справляти!». Цього вечора відбувався прадавній за своїм походженням ритуальний обмін стравами. Хрещені батьки відвідували своїх похресників, дітки мали віднести вечерю близьким родичам, дівчата — досвітчаній матері, а жінки носили пироги й узвар «пупорізній бабі» — бабі-повитусі, яка допомагала їм народжувати. На Покутті і в деяких селах Гуцульщини заможні газди носили різдвяну вечерю бідним і сиротам.

Чи дозволите колядувати?

Ввечері чекали також інших гостей — колядників і вертепників (в деяких регіонах України вони починають ходити з другого дня Різдва). Колядники, за традицією, обходять усі господи села із величальними піснями, в яких лунають як святкові привітання із народженням Божого Сина, так і віншування всій родині і кожному членові сім'ї окремо. Готуватися колядники починали заздалегідь: робили «різдвяну зірку», призначали звіздаря, який буде її носити, дзвонаря, котрий

дзвонитиме дзвіночками, міхоношу, який збирає винагороду до спільної «казни», запрошували музикантів, а найголовніше, вибирали поміж себе старшого («тичину» або «березу»), який знає найбільше колядок і вміло керує всією «дружиною» колядників. У рівнинних районах Закарпаття колядна ватага носила із собою «шархань — конструкцію із маскою змія з вогняною пащею, яка складалася й розтягувалася гармошкою на сім або навіть десять метрів. Прийшовши до хати, колядники запитували дозволу колядувати, співали спеціальних «підстінних» колядок. Господарі, як правило, запрошують гурт до хати, адже прогнати колядників вважалося великим гріхом.

Чарівний світ коляд надзвичайно багатий: тут і відгомін княжих часів, і славних козацьких походів, сцени мисливських ловів і мирного селянського побуту.

В Україні колядники співають окремо кожному члену сім'ї— спочатку господарю й господині, а потім решті членам сім'ї — хлопцям і дівчатам, бабі й діду, малечі. Існують колядки панотцю з паніматкою, пасічнику, вдові. Якщо ж у родині протягом минулого року хтось помер, слід було виконати спеціальну колядку для небіжчика. Колядки господарю в основному про хліборобство. Батька сімейства оспівують як господаря, котрий проживає у білокам'яній світлиці, у повному достатку; на столі в нього «калачі з ярої пшениці», на ньому «шуба люба», на поясі «калиточка», повна грошей. Величання поєднувалося з побажанням того, без чого неможливе життя землероба: здоров'я, добробуту, гаразду в сім'ї, гарного збіжжя, худоби, що множиться з року в рік. Колядки господині в основному зосереджені на колі її домашніх інтересів: вона господарює, доглядає дітей, піклується про чоловіка, «по двору ходить, як сонце сходить, а в хату ввійде — як зоря зійде». Хлопець у колядках є славним воїном, який захищає землю від ворогів, шанобливим сином, вірним коханим. Колядки дівчині описують її вроду, працьовитість і почуття любові до судженого. Бажаючи їй здоров'я й щасливої пари, оспівують її розум, красу,

хазяйновитість. У багатьох колядках, що співаються всій родині, збереглися прадавні міфологічні сюжети. Так, у колядці «Коли не було знащада світа» змальовується створення землі за допомогою птаха, що спускається із світового дерева й дістає пісок із дна моря. У колядках поруч із господарем за плугом ходить Ісус Христос, Божа Мати приносить йому на поле обід, святі Ілля, Миколай, Дмитро допомагають збирати врожай. Подібні тексти базувалися на безмежній вірі у виголошене добре слово під час різдвяно-новорічних свят.

Колядників обдаровують. На Донеччині — в селах Слов'янського, Краснолиманського й Артемівського районів — до сьогодні зберігається звичай обдаровувати колядників ритуальним печивом у вигляді ляльок, коників, зірок, півників, хрестів, які мають місцеві назви «пані», «кукли», «ляльки», «голуби». Подібне традиційне печиво іще недавно випікали на всій території України. Приємно відзначити, що сьогодні у деяких приватних пекарнях Києва за старими формами випікають до Різдва смачні пряники з медом. На Гуцульщині, прощаючись із господарями, співали «подяку столові». Якщо хазяїн тримав бджоли, на подвір'ї колядники виконували танок «Круглик»: учасники, взявшись за руки, утворювали коло, всередину якого складали шапки та бартки й при цьому приспівували, імітуючи гудіння бджіл: «Ми тут їли, ми тут пили, жеби бджоли Вам роїли ...». Особливими є «плясанки» — пісні до танцю, що виконувався на обійсті, в хаті після колядування перед господарем, його дружиною, сином, дочкою. У «плясаннях» у жартівливій формі вимагається винагорода і почастунок, а за відмову обіцяються всілякі кари. Танцюють колядники по черзі, з дзвінками в руках.

Окремо колядні гурти водили селом дівчата, люди літнього віку, що співали переважно церковні коляди й збирали гроші на храм. На Гуцульщині, у містечку Верховина, на зібрані протягом багатьох років гроші від колядування було побудовано нову церкву, чи ненайбільшу дерев'яну церкву в цьому краї.

Олена ЧЕБАНЮК,
кандидат філологічних наук, фольклорист.

Друкована версія

СТАТТІ ПО ТЕМІ

Янголи, що просяться до рук

Різдвяні свята, що починаються зі Святвечора, для багатьох українців — не тільки одухотворена трапеза з дідухом, кутею та ковбасами, а й

Неси мене, мій коню!

«УМ» вирішила познайомитись із «живим» талісманом нового року і відвідала Київський іподром. Захоплююче було спостерігати за звичайним, буденним життям коней, за тим, як вони уживаються з іншими

Анімація, монстри та віртуальний світ

Уже традиційно наприкінці грудня Національний палац мистецтв «Україна» запрошує своїх найвибагливіших критиків — дітей з усіх куточків країни — на Головну новорічну ялинку.

В Індію чи на гравюру?

Окрім Головної ялинки в Палаці «Україна», у Києві на святкування Нового року і Різдва дітей запрошують в Український дім, Жовтневий палац, Музей Ханенків і «Мамаєву слободу». Кожен із закладів зі шкіри пнеться, щоб зачарувати своїми діями якомога більше

Чудотворець під козацькою охороною

На голові — гетьманська шапка з пір'ям заморських птахів, у руках — ліра. Таким наші прадіди уявляли Миколая, і саме такий святий, втілення древніх українських традицій, відтепер живе в

Парадний розрахунок

Такої помпезної та заполітизованої підготовки до святкування 9 Травня українці давно не бачили. А підхід до наведення марафету з нагоди 65-ї річниці Перемоги в столиці подекуди взагалі

ВИПУСК №3

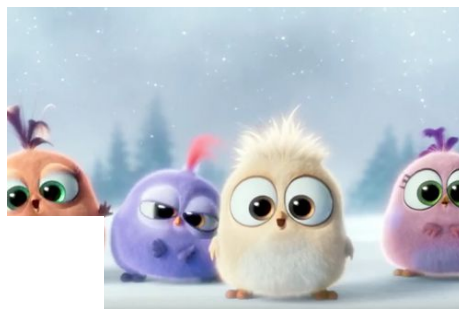
ЗА 06.01.2006

РОЗСИЛКА

е-mail:

підписатися

ФОТО,ВІДЕО

Для тих, кого замучили
колядники: веселе відео

Зеник з Майдану і
«Пікардійська Терція»
записали «Молитву на
Різдво»

